

VLAAMSE RAAD

ZITTING 1995-1996

8 NOVEMBER 1995

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

— van de heren Jos Geysels en Jos Stassen —

betreffende de noodzaak een parlementair debat te houden over de economische, sociale en cultureel-maatschappelijke gevolgen van de informatiesnelwegen

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Op 26 oktober 1994 keurde de Vlaamse regering het project "Telenet-Vlaanderen" goed. Dit project bevat de ontwikkeling van een breedbandig, interactief netwerk, geënt op de bestaande kabelinfrastructuur.

Met de "opwaardering" van het zeer dichte kabelnet in Vlaanderen willen de initiatiefnemers van Telenet-Vlaanderen vanaf 1997, en met op de achtergrond de liberalisering en deregulering van de Europese telecommunicatiemarkt in 1998, de basis vormen van een Vlaamse Informatiesnelweg (IS).

De belangrijkste deelnemers aan dit project zijn de GIMV, de kabelmaatschappijen en de Amerikaanse telefoonmaatschappijen US-West. Uit de haalbaarheidsstudie is gebleken dat enkel het aanbieden van telefoniediensten de grote investeringen (21 à 34 miljard) kunnen verantwoorden en dat de deelname van de 21 kabelmaatschappijen onontbeerlijk is. Uit het business-plan van de GIMV is tevens gebleken dat er zowel op federaal als op gewestelijk vlak de nodige wettelijke en uitvoerende aanpassingen noodzakelijk zijn om het project "Telenet-Vlaanderen" mogelijk te maken.

Met dit project mengt de Vlaamse regering zich uitdrukkelijk in het debat over de wereldwijde ontwikkeling van de informatiemaatschappij in het algemeen en de informatiesnelwegen in het bijzonder. Opvallend daarbij is dat de snelheid waarmee dit dossier wordt aangepakt in schril contrast staat met de quasi-afwezigheid van de maatschappelijke en politieke discussie over de democratische, economische, sociale en culturele gevolgen en effecten van dit project. Terwijl er in sneltempo een voorstel van decreet in de Vlaamse Raad wordt ingediend om de kabel-intercommunales de mogelijkheid te geven te participeren in Telenet-Vlaanderen, is er tot op heden nog altijd geen kaderwetgeving met betrekking tot de informatiesnelwegen. Bovendien werd er hierover in het Parlement nog geen fundamenteel debat georganiseerd van waaruit beleidsorientaties kunnen ontwikkeld worden.

Nochtans zijn dit debat en de daaruit voortvloeiende conclusies een absolute noodzaak om te vermijden dat we in de (nabije) toekomst geconfronteerd worden met ongekende en/of ongewenste gevolgen van de ontwikkeling van de informatiesnelwegen. Deze "informatiemaatschappij" is de laatste jaren een hype-fenomeen geworden met "surfende" Internet-gebruikers, teleshopende consumenten en cyberspace-toeristen. De "informatiesnelweg" is een metafoor die een "beeld geeft van de toekomst die we nog niet kennen, maar gebaseerd op een vergelijking met een realiteit die we wel kennen" (J. Mortelmans en Fr. Morain : "Wie doet wat op de Informatiesnelweg", Scoop 1994).

In die zin wordt de Informatiesnelweg zowel onderschat als overschat. Zo is de intrede van de informatiesnelweg beeldrijk en met heel wat slagzinnen aangekondigd om de publieke opinie wakker te schudden, maar is meer een gevolg van de evolutie en de snelle aanpassing van de bestaande netwerken en technologieën dan dat er zomaar een totaal nieuwe technologie op het werk en thuis is komen opduiken. Toch dienen de grote sociale, economische, democratische en culturele belangen die ermee verbonden zijn ertoe aan te zetten om op de verscheidene politieke beslissingsniveaus na te denken over dit onderwerp indien we de technologieën willen gebruiken voor een ambitieus en vernieuwend maatschappelijk project.

Voor de Groenen is het essentieel dat de ontwikkeling van de informatietechnologie en haar economische concretisering ingepast wordt in een actieve, democratische, geïnformeerde en egalitaire samenleving en niet andersom, dat de samenleving wordt aangepast aan de eigenaars en producenten van deze technologie.

Vandaar dat het belangrijk is de maatschappelijke veranderingsprocessen die deze informatiemaatschappij met zich mee brengt grondig te analyseren, hierover het maatschappelijke en politieke debat te voeren en de noodzakelijke regelgeving te organiseren.

1. Digitalisering van het wereldbeeld : creatie van een nieuwe wereld ?

Doorheen de geschiedenis hebben de wetenschappelijke ontdekkingen en hun toepassingen in sterke mate bijgedragen tot maatschappelijke veranderingen. Bij deze uitdagingen rijst echter steeds de vraag : zorgen de wetenschappelijk en technisch hoog ontwikkelde samenlevingen ervoor dat ze nog over de ruimte beschikken om de keuze te maken die het welzijn van de (wereld)bevolking verbeteren ?

Deze steeds nieuwe uitdagingen nemen sinds enkele jaren bijzonder scherpe vormen aan in de biotechnologie en de communicatiewetenschappen. Zo staat in het Witboek van de

Europese Commissie "Groei, concurrentiekracht en werkgelegenheid" te lezen dat de vele vernieuwingen zullen leiden tot een ingrijpende wijziging van de maatschappelijke activiteiten en verhoudingen. Sommige vergelijken dit met een nieuwe industriële revolutie.

Er staan inderdaad grote industriële en financiële belangen op het spel die thans leiden tot een toename van transnationale samenwerkingsverbanden tussen bedrijven om de verschillende marktsegmenten te veroveren. De nieuw aangeboden diensten ("de toepassingen") versterken of scheppen nieuwe arbeidsverdelingen en vormen van arbeidsorganisatie (delocalisatie, thuisarbeid, vormen van flexibiliteit binnen en buiten het bedrijf...).

Gelet op al deze belangen, is het een essentieel democratische vereiste dat alle gesprekspartners betrokken worden bij een discussie over het gebruik ("de gebruikswaarde") van de technische mogelijkheden en vooral van hun toepassingen en dat niet dit proces wordt herleid tot het inzamelen van "ruilwaarde".

De Europese Unie heeft verscheidene richtlijnen aangenomen, onder meer in 1991, die de sectoren van de telecommunicatie voor de concurrentie opengesteld hebben. Ze financiert ook het R & D programma dat de toepassingen vermeld in het Bangemann-verslag wil ontwikkelen ; de liberalisering van de telecommunicatieinfrastructuur is gepland voor 1 januari 1998. Eind februari '95 kwam de G7 in Brussel bijeen om te praten over de aspecten van de wereldhandel die in het kader van de GATT-onderhandelingen onbesproken bleven.

In het licht van deze evolutie en ondanks het feit dat de belangrijke maatschappelijke gevolgen van deze vernieuwingen voor onze levenswijze uitdrukkelijk erkend worden, moet toch wel vastgesteld worden dat daarover weinig onderzoek wordt verricht en dat er nog minder over gedebatteerd wordt.

II. Wat staat er op het spel ?

De nieuwe technologieën, de verspreiding en het gebruik van informatie, de fabelachtige commerciële mogelijkheden en de aanzienlijke investeringen maken dat er met de informatiesnelwegen grote maatschappelijke belangen gemoeid zijn. Bepaalde van deze belangen, zoals de toegang tot de informatie, zijn niet nieuw maar worden nog groter door de opkomst van de informatiesnelwegen. Andere, zoals die welk verband houden met het verplaatsen van bedrijven uit de tertiaire sector, zijn een rechtstreeks gevolg van de IS. In de meeste gevallen moet de overheid ingrijpen zoniet dreigt het verschijnsel van de IS de pijnlijkste maatschappelijke evoluties van de jongste jaren (uitsluiting, nieuwe vormen van ongelijkheid, isolering van de individuen, technologische analfabetisme ...) te verergeren.

III. Vrijwaren van basisrechten

1. Universele toegang

1.1. De toegang tot de informatie

De IS zijn slechts een middel. Van essentieel belang zijn de inhoud van de informatie die de IS ter beschikking stellen, en de juridische, technische en culturele toegankelijkheid. Het is niet omdat er vanaf nu veel informatie ter beschikking zal zijn via de IS dat er inderdaad meer burgers toegang zullen krijgen en dat de beschikbare informatie van betere kwaliteit zal

zijn. Op politiek vlak moet werk gemaakt worden van de aanpassing van de wetgeving om er voor te zorgen dat essentiële informatie die van belang is voor de burger in goede omstandigheden wordt opgeslagen, en dat zij juridisch en technisch toegankelijk is.

1.2. De toekomst en de inhoud van de universele dienst

De traditionele telefoon werd ingevoerd volgens het principe van de universele dienstverlening, dit wil zeggen dat iedereen gegarandeerd en zonder onderscheid van de nieuwe dienst gebruik kan maken. Over dit principe zelf bestaat geen discussie, maar er wordt tweemaal aan geraakt : enerzijds omdat de tariefzones bepaalde gebruikers de facto benadelen en anderzijds omdat de gekruiste subsidiëring geleidelijk verboden wordt. De concrete uitwerking van de universele dienst komt opnieuw aan de orde, nu er tal van diensten op de IS aangeboden worden. Er zijn in de eerste plaats de tarieven voor het gebruik van de diensten. Zo dient concreet bepaald te worden welk telefoontarief gevraagd zal worden aan iemand uit Aalst die toegang krijgt tot een gegevensbank in de zone van Brussel. De prijsverschillen tussen de verschillende types van communicatie kunnen nog zwaarder doorwegen dan in het geval van het traditionele telefoonverkeer. Moet men in het algemeen niet voor een gelijke behandeling zorgen tussen de verschillende categoriën gebruikers, in het bijzonder wat de tarieven betreft ? Is het voorts niet van belang dat de overheid voor bepaalde essentiële diensten (zoals het afstandsonderwijs) tarieven oplegt ? Het is op politiek vlak van belang een beleid uit te stippelen en een systeem in te voeren voor het vaststellen van de tarieven (en van de belasting) voor de diensten (prijs van de communicaties en prijs van de eigenlijke diensten) aangeboden door de IS. Ook moet er in het algemeen nagedacht worden over de aanpassing van de fiscaliteit aan een maatschappij waarin het immateriële steeds meer plaats inneemt in de productie en de consumptie.

2. Het technologische analfabetisme

Vandaag wordt 80 % van de schriftelijke informatie door minder dan 20 % van de lezers "verbruikt". Nieuwe manieren om informatie op te slaan en toegankelijk te maken zullen deze verhouding niet zomaar veranderen en dreigen zelfs de diepe culturele en economische kloof die ze weerspiegelt nog te vergroten. De kosten van de terminals en de toegang tot de verschillende netwerken kan heel wat privé-gebruikers ontmoedigen. Op politiek vlak moet onder meer worden gezorgd voor de middelen om de toegang tot en het gebruik van de technologie van de IS democratisch te maken en te vermijden dat deze technologie de culturele kloof nog groter maakt. In die zin is er een belangrijke rol weggelegd voor de bibliotheken.

3. De bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Het grote aantal activiteiten uit het dagelijkse leven (privé en beroep) waarvoor een beroep gedaan kan worden op de IS (bankverrichtingen, aankopen, wegentol, ...) verhoogt het risico op "opsporing" van de burgers en op een commercieel of ander gebruik van allerhande informatie die toelaat een profiel van de burgers te maken. Er bestaat natuurlijk wetgeving ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer, maar de IS en de daarmee verbonden technologieën verhogen het risico op misbruik. Op politiek vlak moet onder andere worden ge-

zorgd voor de eventuele controlemiddelen, om na te gaan of de wetgeving op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer in het kader van de IS nageleefd wordt.

IV. Tegengaan van ongewenst maatschappelijke gevolgen

1. Versterken van het cultuur- en mediabeleid

Door steeds maar de nadruk te leggen op de informatiedrager in plaats van op de inhoud, vergeet men de culturele gevolgen van de informatiemaatschappij : evolutie in de aard van de culturele creaties, gebruik van andere talen dan het Engels... Een artikel in "Le Monde diplomatique" besluit trouwens met de vraag of de keuze van de burger op de informatiesnelweg beperkt wordt tot opgevoed worden door Disney of Bertelsmann, geïnformeerd worden door IBM of Alcatel en ontspanning zoeken bij AT&T of Siemens. Op politiek vlak moet onder andere worden gezorgd voor middelen om een cultureel beleid te ondersteunen, in het bijzonder op het vlak van de kunstcreatie.

Gelet op het aanbod van honderden zenders, zal de openbare zender steeds moeilijker het hoofd kunnen bieden aan de concurrentie, tenzij men het eigen karakter van de openbare zender (her)definieert. Op politiek vlak moet worden gezorgd voor de (her)definiëring van de opdrachten van de openbare televisie als openbare dienst in het kader van de IS en van de snelle toename van het televisieaanbod.

2. Delocalisatie van diensten verbonden aan de informatie

Het vertrek van diensten verbonden aan de informatie is reeds sterk aan de gang en het gevaar bestaat dat dit nog meer maatschappelijke schade aanricht en nog moeilijker controleerbaar is dan de delocalisatie in de industrie. Zo gebeurt het coderen van de boekhouding van Swissair in Bombay. Maar de omvang van dit soort verschuivingen is nog niet doorgedrongen tot het grote publiek (voorbeelden : het onderhoud te Bangalore, Indië, van computers die zich in Parijs bevinden ; het coderen van de Franse rechtsspraak in China...). In een verslag van de Franse Senaat kunnen we lezen "dat de heffing van een douanetarief, dat enkel gebaseerd is op de doorvoer van lichamelijke goederen, volkomen achterhaald is in een gedematerialiseerde en wereldwijd ontwikkelde economie. Men moet dus bij voorrang zorgen voor een specifieke heffing op het grensoverschrijdende verkeer van immateriële goederen. Voor deze heffing is het nodig de uitwisselingen die bijvoorbeeld via de telecommunicatiesatellieten kunnen verlopen, statistisch te verwerken. Een juridische revolutie en een revolutie op het gebied van de douane zijn noodzakelijk om deze goederen op basis van hun werkelijke waarde te belasten, dit is hun waarde bij aankoop door de Europese bedrijven". Op politiek vlak moeten er maatregelen genomen worden om het vertrek van de informatieverwerkende diensten te controleren en regelgevend op te treden (in het bijzonder de aanpassing van de internationale overeenkomsten in het kader van de nieuwe Wereldhandelsorganisatie, en de wijzigingen van de bedrijfsfiscaliteit enzovoort).

3. De ontwikkeling en de gevolgen van het telewerk

De oprichting in België van een vereniging die het telewerk wil bevorderen en de duidelijke wil van de regering om te experimenteren met telewerk in het federale bestuur, tonen aan

dat het telewerk een gewichtig actueel thema zal worden. Telewerk heeft zowel voordelen (minder reizen van personen) als nadelen (zoals het uiteenvallen van werkgemeenschappen, geen scheiding tussen het privé-vertrek en de plaats van tewerkstelling); de opportuniteit en de toepassingsmodaliteiten moeten onderzocht worden. Op politiek vlak moeten er maatregelen genomen worden (aanpassing van het arbeidsrecht, eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en de vakbondsrechten enzovoort) om van de thuisarbeid een middel te maken voor de persoonlijke bevrijding en de duurzame ontwikkeling van de gemeenschap.

4. De gevaren voor de gezondheid door het electromagnetisch milieu

De computers en de telecommunicatie dragen bij tot het electromagnetisch milieu. Ook al zijn ze in een groter geheel niet meteen de belangrijkste elementen van het electromagnetisch milieu, toch moet men oog hebben voor de gevaren voor de gezondheid van de snelle toename van hun gebruik en voor de hogere risico's die bepaalde categorieën arbeiders of gebruikers lopen. Op politiek vlak moet de wetgeving op het electromagnetisch milieu verstrengd worden.

5. De strijd tegen de criminaliteit

De IS kunnen de witteboordcriminaliteit bevorderen. Dit ligt zo voor de hand dat de federale Amerikaanse overheid onlangs voorgesteld heeft bepaalde terminals van een chip te voorzien die het mogelijk maakt de informatie te coderen maar anderzijds de code aan de politie te bezorgen. De Amerikaanse politieke traditie heeft ervoor gezorgd dat dit voorstel verworpen werd. Het probleem blijft dus onopgelost en is verontrustend. Op politiek vlak moet er onder andere voor gezorgd worden dat de politie de nodige middelen krijgt om het criminele of strafbare gebruik van de IS of de misdaden begaan met behulp van de IS te kunnen bestrijden.

V. Vermijden van economische concentratie

1. Macro-economische gevolgen

Het is duidelijk dat de versnelling in de ontwikkeling van de communicatie een rechtstreeks verband vertoont met de globaliseringstendenzen van de economie en de financiële wereld die een toenemende nood hebben aan snelle, efficiënte en niet aan grenzen gebonden informatieuitwisseling en rechtstreekse communicatie. De ontwikkeling van de interactieve multimedia schept bovendien een nieuwe markt van miljarden dollars.

Met de uitbouw van de informatiemaatschappij vergroot echter ook de convergentie tussen de verschillende industrietakken waarbij telecommunicatiegroepen, computerbedrijven en producenten van (consumenten)elektronica een hoofdrol spelen. Dit zal leiden tot een verhoogde concurrentie (o.a. tussen de "kabel" en de "televisie") én een verhoging van de verticale integratie waarbij concentratie- en monopolievorming onafwendbaar zijn. Met alle gevolgen vandien.

Op politiek vlak dringen zich dus maatregelen op om in deze gevoelige sector van de informatie en de communicatie de essentiële basisrechten van de burger en de consument te vrijwaren.

Bovendien stelt de eigendom van de netwerken en de uitbouw ervan specifieke problemen in België gezien de specifieke situatie (en concurrentie) tussen Belgacom en Telenet-Vlaanderen enerzijds en de dominante positie van Tractebel (Electrabel) anderzijds. Ook hier dringen zich op politiek vlak initiatieven op, rekening houdend met de hiermee samenhangende "communautaire" problemen (welk niveau is bevoegd voor wat ?).

2. De macro-sociale gevolgen

De evolutie naar een meer "immateriële" maatschappij heeft talloze gevolgen op economisch vlak en op de denkbeelden over economie. De verschuivingen in de verschillende sectoren van de economische activiteit zullen versnellen en de structuur van de kwalificaties en de arbeidsplaatsen in het bedrijf zal enorm evolueren. Ook al is de totale balans van de gevolgen op de werkgelegenheid onzeker, toch lijkt ze negatief op korte en middellange termijn ; het probleem van de werkloosheid zal uiteraard niet door de IS opgelost raken. De consumptie zal zich ook verplaatsen van het materiële naar het immateriële ; de organisatie van de tijd van de consumenten zal erdoor gewijzigd worden. Op politiek vlak zijn aan de orde : het beleid inzake opleiding, het beleid t.a.v. de laaggeschoolden, het beleid inzake aanpassing, de verkorting en de herverdeling van de arbeidsduur die noodzakelijk is om een informatie- en immateriële maatschappij te laten functioneren (het vergt tijd om op afstand een film te bekijken of een encyclopedie te raadplegen) en een billijke herverdeling van de productiviteitswinsten.

3. De toegang tot het netwerk

De economische of institutionele regels die van toepassing zullen zijn mogen er niet toe leiden dat de toegang tot het netwerk afgesloten wordt voor diensten die als essentieel beschouwd worden, zoals het onderwijs. Op politiek vlak moet werk gemaakt worden van een systeem dat de toegang tot essentiële diensten op een uitvoerbare wijze waarborgt.

4. De opkomst en de localisatie van de dienstverleners via IS

Zodra de basisinvesteringen uitgevoerd zijn, zullen de voornaamse economische activiteiten verricht worden door dienstverlenende bedrijven. Dé vraag is of er een voldoende belangrijk deel van deze activiteiten in België of Vlaanderen gelocaliseerd zal zijn. Op politiek vlak zijn aan de orde : de noodzaak van een beleid ter ondersteuning (steun voor het onderzoek, investeringssteun...) van dienstverlening met een toegevoegde waarde, en in voorkomend geval, de wijze van uitvoering van een dergelijk beleid, zonder het beleid en de wijze van tarifiering en van de verdeling van de ontvangsten te vergeten.

5. De bescherming van de intellectuele rechten

De verspreiding van de informatie op grote schaal en via allerlei kanalen vergemakkelijkt natuurlijk de bescherming van de intellectuele rechten niet. We moeten er echter op toezien dat we in de sector van de informatie niet een vergissing begaan zoals bij het verlenen van een octrooi met betrekking tot "levende organismen", waarbij de bescherming van wat ten onrechte als een "uitvinding" bestempeld wordt,

een ruime toegang tot bepaalde technieken belemmert. De bescherming van de intellectuele rechten mag de verspreiding van informatie die van belang is op politiek, economisch of democratisch vlak immers niet vertragen of verhinderen. Op politiek vlak is het van belang dat we de nodige middelen aanwenden om een billijk evenwicht tot stand te brengen tussen de bescherming van de intellectuele rechten en de toegang tot nuttige en noodzakelijke informatie (bijvoorbeeld de informatie van een wetenschappelijk onderzoek, handelsgegevens...), dat de wetgeving op dit vlak eventueel aangepast wordt en er gepaste regels uitgevaardigd worden door Europese richtlijnen en/of akkoorden van de GATT.

Uit de analyse van de gevolgen op de maatschappij van de opkomst van de IS komen 13 bedenkingen naar voren. Zo kunnen in drie grote categorieën onderverdeeld worden :

1. de noodzaak van nieuwe regelgevingen op verschillende domeinen ;
2. de aanpassing van het onderwijs en de vorming ;
3. een bijsturing van het economisch, sociaal en cultureel beleid.

Niemand kan de maatschappelijke en politieke zaken hiervan ontkennen. Toch dient men het volgende vast te stellen :

- de determinerende invloed van rechtstreeks betrokken industriële groepen – die trouwens om een nieuwe regelgeving vragen – op de huidige beslissingen (bijvoorbeeld de Europese richtlijnen inzake telecommunicatie) ;
- het ontbreken van een beleid van de overheden inzake de uitbouw en de inhoud van de informatie die verspreid wordt via de bestaande of toekomstige netwerken, en het gebruik ervan. Ook de overheid lijkt gebiologeerd door de technologische luchtspiegeling ;
- het ontbreken van de burger in het debat over de informatiemaatschappij : het ontbreken van democratische debatten, eenzijdige aandacht voor de commerciële diensten (video op aanvraag, thuis winkelen) en de technologische aspecten.

In ieder geval zal de manier waarop we de problemen verbonden aan de IS aanpakken, aantonen of onze maatschappijen in staat zijn nieuwe technologieën aan te wenden voor een democratische en sociaal-economische vooruitgang. Een democratisch debat is dus noodzakelijk.

Jos GEYSELS

Jos STASSEN

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

De Vlaamse Raad

– onderstreept

1° de noodzaak een ruim openbaar en parlementair debat te houden over de economische, sociale en cultureel-maatschappelijke gevolgen van de informatiesnelwegen in het algemeen en het initiatief "Telenet-Vlaanderen" in het bijzonder ;

2° de behoefte aan een algemeen regelgevend kader dienaangaande waarbij de rol van de Vlaamse Raad ter zake wordt benadrukt ;

– vraagt de Vlaamse regering binnen twee maanden aan de Raad een verslag uit te brengen over

1° de Vlaamse bevoegdheden en bevoegdheidsdomeinen en de relatie met het federale en Europese niveau ter zake ;

2° de gevolgen van de ontwikkeling en werking van interactieve multimedia-netwerken op economisch, sociaal, cultureel en mediavlak ;

3° een ontwerp van regelgeving om de problemen verbonden aan de invoering van de genoemde netwerken aan te kunnen pakken ;

– stelt voor dat de Vlaamse regering geen definitieve beslissingen neemt in het kader van Telenet-Vlaanderen zonder een voorafgaand debat in de Vlaamse Raad. Dit debat zal uiterlijk één maand na de indiening van het verslag van de regering afgerond worden.

Jos GEYSELS

Jos STASSEN
